

Motion till riksdagen 2018/19:2057

av Jan Björklund m.fl. (L)

Högre utbildning med kvalitet

Förslag till riksdagsbeslut

1. Riksdagen ställer sig bakom det som anförs i motionen om att det övergripande målet för utbildnings- och forskningspolitiken bör vara att Sverige ska vara en framstående kunskapsnation, där utbildning, forskning och innovation bedrivs med hög kvalitet och effektivitet samt bidrar till samhällets utveckling och näringslivets konkurrenskraft och tillkännager detta för regeringen.
2. Riksdagen ställer sig bakom det som anförs i motionen om att se över möjligheten att alla meriteringsanställningar ska ge rätt till prövning för tillsvidareanställning och tillkännager detta för regeringen.
3. Riksdagen ställer sig bakom det som anförs i motionen om att stärka lärosätenas ledarskap och att tydliggöra rollen för lärosätenas styrelser och tillkännager detta för regeringen.
4. Riksdagen ställer sig bakom det som anförs i motionen om att se över möjligheten att införa en bosättningsbonus för utländska studenter som fullgjort sin utbildning i Sverige, och detta tillkännager riksdagen för regeringen.
5. Riksdagen ställer sig bakom det som anförs i motionen om att se över möjligheten att uppehållstillståndet för att söka arbete för en utländsk student som fullgjort sin utbildning utökas från sex månader till tolv månader och tillkännager detta för regeringen.
6. Riksdagen ställer sig bakom det som anförs i motionen om att se över möjligheten att inrätta ett Nobelstipendium och tillkännager detta för regeringen.
7. Riksdagen ställer sig bakom det som anförs i motionen om att koncentrera viss högre utbildning, t.ex. ämneslärarutbildningen, till färre universitetsorter och tillkännager detta för regeringen.
8. Riksdagen ställer sig bakom det som anförs i motionen om antagnings- och lämplighetstester vid vissa utbildningar och tillkännager detta för regeringen.
9. Riksdagen ställer sig bakom det som anförs i motionen om fusk vid tentamina och tillkännager detta för regeringen.

Motivering

Sverige är en kunskapsnation. Vår befolkning är välutbildad, vården är modern och vår industri är högteknologisk. Detta är resultatet av en lång svensk tradition när det gäller att satsa på både bildning och god utbildning, som är tillgänglig för alla. Vi vet att högre utbildning, forskning och entreprenörskap lägger grunden för att möta olika samhällsutmaningar och att det bidrar. För att bibehålla en stark position i den internationella konkurrensen och attrahera de mest framstående lärarna, forskarna, studenterna och entreprenörerna behöver Sverige därför en långsiktigt hållbar strategi för högre utbildning, forskning och innovation. Det kräver tydliga mål som kan följas upp och ett starkt ledarskap.

Liberalerna anser därför att det övergripande målet för högre utbildning, forskning och innovation bör lyda: Sverige ska vara en framstående kunskapsnation, där högre utbildning, forskning och innovation bedrivs med hög kvalitet och effektivitet samt bidrar till samhällets utveckling och näringslivets konkurrenskraft.

Stärk förutsättningarna för hög kvalitet

Resurstilldelningen till högre utbildning är ett viktigt styrinstrument. För att premiera vetenskaplig kvalitet införde alliansregeringen 2006–2014 en modell där 20 procent av nya resurser omfördelades mellan lärosätena baserat på indikatorerna externa anslag för forskning samt publiceringar och citeringar. För att fortsätta att stärka kvaliteten i forskningen och excellensen i forskningen är det viktigt att denna omfördelningsmodell utvecklas vidare för att ännu starkare premiera kvalitet. Ett viktigt steg i denna utveckling är att höja omfördelningen från dagens 20 procent till 25 procent. Vi anser också att alla statliga lärosäten vid omfördelningen ska konkurrera i samma grupp, inklusive Chalmers tekniska högskola och Jönköping University.

Ökad andel EU-medel till forskningen inom högre utbildning i Sverige

Under de senaste åren har lärosätenas förmåga att ansöka om och få externa forskningsmedel från EU:s forsknings- och partnerskapsprogram försämrats. Det är en oroväckande utveckling som måste brytas. Statistik visar att Sverige har tappat i andel beviljade medel, jämfört med EU:s tidigare forskningsprogram. Utvecklingen måste brytas, därför krävs ett strategiskt arbete samt tydliga och mätbara mål för att öka Sveriges andel av anslagen.

Meriteringsanställningar vid lärosätena

En viktig del i autonomireformen var att ge universitet och högskolor en stor frihet att utforma sina egna interna organisationer. Även om denna frihet är en förutsättning för lärosätenas autonomi finns det stora behov av att se över och stärka meriteringsanställningarna som det idag råder både otydlighet och osäkerhet kring. Sverige saknar ett sammanhållet system för meritering av unga forskare tidigt i karriären. Detta innebär osäkra anställningsförhållanden och utgör en stor risk att framstående forskare lämnar den akademiska banan för en annan karriär.

Liberalerna föreslår därför att högskoleförordningen ska ses över med målsättningen att ge alla meriteringsanställningar rätt till prövning för tillsvidareanställning. Rätten till prövning bör ske mot i förväg uppställda krav. Meritering ska kunna förtjänas vetenskapligt och pedagogiskt. Även mobilitet bör vara meriterande. Liberalerna anser också att ett enhetligt system för meriteringsanställningar vid svenska lärosäten bör övervägas.

Stärkt ledarskap vid landets lärosäten

Sveriges lärosäten har en viktig roll att spela som samhällets kritiska och självreflekterande spegel, men också som motor i den kunskapsdrivna tillväxten. I en globaliserad och föränderlig värld ställs stora krav på ett strategiskt ledarskap. Det gäller också för den högre utbildningen. Det finns flera studier som visar att ett välfungerande ledarskap har stor betydelse för den vetenskapliga kvaliteten i utbildning och forskning. Det är också av vikt att styrelser vid högre utbildning har den kompetens som krävs för att svenska lärosäten ska kunna hålla en internationellt sett hög kvalitet. Kompetens och sammansättning spelar stor roll för hur en styrelse fungerar.

Ingenjörsvetenskapsakademien (IVA) har presenterat en rapport som behandlar just utmaningar och utvecklingspotential avseende universitets- och högskolestyrelser. Där föreslås bland annat att rekryteringen av nya ledamöter till en styrelse ska vara grundad på definierade kompetensprofiler och att hänsyn ska tas till lärosätets sammantagna behov. Alliansregeringen 2006–2014 tillsatte Ledarskapsutredningen. Utredningens slutsatser bör följas upp för att fortsatt stärka lärosätenas ledarskap och tydliggöra universitetsstyrelsernas roll.

Attrahera och behåll fler utländska studenter

Sveriges högre utbildning ska hålla sådan kvalitet att studenter utanför EU söker sig till landets lärosäten. På den globala utbildningsmarknaden konkurrerar svenska universitet med Oxford och Cambridge om de bästa studenterna. Ska utländska studenter uppfatta den högre utbildningen i Sverige som attraktiv måste hög akademisk kvalitet stå i fokus. För att attrahera och behålla fler utländska studenter som har utbildat sig i Sverige bör dessa ges ökade ekonomiska incitament. Om man som utländsk student tar examen och sedan väljer att arbeta i Sverige ska en del av utbildningsavgiften betalas tillbaka i form av en bosättningsbonus. Återbetalningen kan ske i form av en avtrappning beroende på hur länge man stannar. Idag kan uppehållstillstånd beviljas för sex månader efter avslutad utbildning i syfte att skapa möjligheter för den studerande att söka arbete. Den rätten bör utökas till en möjlighet att söka jobb i tolv månader efter examen och att uppehållstillstånd beviljas per automatik när en student söker uppehållstillstånd efter studier. Idag krävs en särskild ansökan för att fortsatt uppehållstillstånd ska beviljas efter avslutade studier.

Inrätta ett Nobelstipendium

För att ytterligare öka attraktiviteten bör Sverige inrätta ett Nobelstipendium motsvarande det amerikanska Fullbrightstipendiet, som främst vänder sig till högre utbildade och till experter på de områden USA prioriterar i samarbetet med olika länder. Ett Nobel-

stipendium ger prestige och erkännande åt den som får stipendiet, något som borde underlätta för den som vill etablera sig på den svenska arbetsmarknaden.

Ökad kvalitet viktigare än fler utbildningsplatser

Sverige ska ha höga ambitioner när det gäller andelen personer som går vidare till högre studier, men utbyggnaden av antalet platser får inte ske på bekostnad av kvalitet i undervisningen. Ett tydligt exempel är lärarutbildningen, som regeringen avser att bygga ut med 3 600 platser till år 2021 i ett försök att motverka lärarbristen, trots att flera lärosäten idag inte kan upprätthålla kvaliteten eller fylla dagens utbildningsplatser samt att en stor andel studenter inte fullföljer sin utbildning och tar ut examen. Även UKÄ har uttryckt oro för att utbyggnaden kan leda till sänkt kvalitet och ännu flera avhopp.

På sikt behöver antalet utbildningsplatser byggas ut på vissa områden, men det får aldrig ske på bekostnad av kvaliteten. Istället för regeringens utbyggnad av antalet utbildningsplatser bör det ske en kvalitetssatsning framför allt på landets hum/sam-utbildningar. Dessa utbildningar har idag en låg andel lärarledda timmar. En sådan höjning skulle kunna göras genom en höjd ersättningsnivå per student till lärosätena. Det är viktigt att denna satsning kommer undervisningen tillgodo.

Viss högre utbildning måste koncentreras till färre orter

Viss högre utbildning måste centraliseras till färre universitetsorter. Ett exempel är ämneslärarutbildningen där ämnesstudierna bör koncentreras till de högst rankade och största universiteten i Sverige. De mindre lärosätena har svårt att erbjuda inriktningar i skolämnen där det råder brist på lärare, som exempelvis kemi och fysik, då det låga antalet studenter som söker dessa utbildningar gör det ekonomiskt svårt för mindre lärosäten att bedriva dem. Valmöjligheten för studenterna skulle öka och möjligheten att dimensionera platserna efter arbetsmarknadens behov skulle förbättras eftersom ett större lärosäte kan erbjuda fler ämneskombinationer än de mindre. En koncentration av antalet lärosäten med ämneslärarutbildningar möjliggör dessutom att fler ämnesdiscipliner kan undervisa inom lärarutbildningen. De praktisk-estetiska högskolorna och de tekniska universiteten ska dock kunna fortsätta att utbilda ämneslärare i sina ämnen. Utbildningen för förskollärare, grundskollärare och kompletterande pedagogisk utbildning (KPU) kan med fördel bibehållas på de nuvarande orterna.

Utvidga och permanenta försöken med lämplighetstester

Sedan 2014 pågår en försöksverksamhet med antagnings- och lämplighetsprov i samband med antagning till lärar- och förskollärarutbildning. I försöksverksamheten har krav på att den sökande bedöms vara lämplig för lärare eller förskolläraryrket varit ett krav för grundläggande behörighet. Det bör permanentas och utökas så att det går att ställa krav på lämplighet i ansökningsprocessen.

Skärpta antagningskrav

Det bör vara möjligt att ställa särskilda krav för en specifik utbildning. Antagningskraven till t. ex. lärarutbildningen ska kunna skärpas genom att det blir möjligt att ställa krav på lägst betyget C i svenska från gymnasiet för samtliga studenter samt att den som ska studera till ämneslärare själva ska ha betyget C i aktuellt ämne. Idag krävs att studenterna ska ha godkänt i kärnämnen. Det är rimligt att kräva att en lärare har högre kunskap i det ämne de undervisar i än bara godkänt.

Motarbete tentafusk

Den som fuskar på högskoleprovet kan sedan några tillbaka dömas för osann försäkran, men det räcker inte när utvecklingen av digital teknik har gjort det lättare att dela information via telefoner och annan elektronisk utrustning. Liberalerna anser att det krävs ytterligare åtgärder för att förhindra att organiserat fusk vid högskoleprovet fortsätter. Det organiserade fusk kring högskoleprovet omsätter stora pengar och det kan inte uteslutas att den som anmäler fusk i dag riskerar att utsättas för hot eller våld.

Regeringen har i år tillsatt en utredning om åtgärder mot fusk. I direktiven ges uppdraget att ta ställning till om det ska vara möjligt att kroppsvisitera provdeltagarna och om sekretess ska gälla för den som anmäler misstänkt fusk, så att vederbörande inte kan identifieras eller utsättas för repressalier. Liberalerna anser att ytterligare åtgärder bör övervägas och att en översyn även bör göras när det gäller t ex längden på avstängningar och andra disciplinära åtgärder efter fusk vid tentamina vid högskoleutbildningar.

Examenspremie för bristyrken

Det behövs en ökad tillgång på speciallärare och specialpedagoger i skolan. Som ett sätt att stärka läraryrkets status och minska lärarbristen föreslår Liberalerna att en premie ska införas för den som fullgör speciallärar- eller specialpedagogexamen liksom ämneslärarexamen inom matematik, biologi, kemi, fysik eller teknik. Det kan finnas skäl att detta kan utvidgas till andra bristyrken.

Trygghet och anställningsformer

Liberalerna vill se över socialförsäkringssystemet för forskarstuderande och unga forskare. Unga forskares otrygga anställningar och ett bristfälligt socialförsäkringssystem är viktiga orsaker till den nuvarande skeva könsbalansen. Forskarkarriären är svår att kombinera med familjebildning och på grund av rådande könsnormer slås kvinnor ut längs vägen.

Doktorander finansieras ofta via stipendier eller utbildningsbidrag istället för anställning. Effekten blir att många unga forskare inte kan kvalificera sig till mer än grundbeloppen i föräldraförsäkringen. Många unga forskare hamnar därmed i en rävsax, antingen ge upp drömmen om en forskarkarriär eller drömmen om att under drägliga villkor kunna skaffa barn. Därtill bör den sociala tryggheten ökas för den som väljer att fortsätta sin forskarbana på egna ben efter disputation. Även en tidigare anställd utförsäkras nämligen efter ett år. Begreppet ”studier inom det egna yrkesområdet” bör därför vidgas till att omfatta stipendiefinansierade post doc-studier, såväl inom som

utom Sveriges gränser, så att unga forskare kan behålla sin sjukpenninggrundande inkomst (SGI) under meriterande post doc-period. Sådana post doc-studier bör räknas som överhoppningsbar tid i upp till tre år, såväl inom som utom Sveriges gränser.

Ett ytterligare sätt för att stärka forskarstudier och forskare skulle kunna vara att universitet och högskolor ser över möjligheten att skapa fler kombinationstjänster tillsammans med t ex kommuner, landsting och regioner, både för doktorander och disputerade forskare. Det skulle även stärka den individnära och inte minst kliniska forskningen.

Jan Björklund (L)

Tina Acketoft (L)

Gulan Avci (L)

Emma Carlsson Löfdahl (L)

Joar Forssell (L)

Roger Haddad (L)

Fredrik Malm (L)

Lina Nordquist (L)

Johan Pehrson (L)

Arman Teimouri (L)

Allan Widman (L)

Maria Arnholm (L)

Juno Blom (L)

Bengt Eliasson (L)

Helena Gellerman (L)

Robert Hannah (L)

Maria Nilsson (L)

Christer Nylander (L)

Mats Persson (L)

Barbro Westerholm (L)